

Szellem és Tudomány

a Miskolci Egyetem Alkalmazott
Társadalomtudományok Intézetének folyóirata

2026/1-2. szám.

Miskolc-Egyetemváros

Szerkesztőség

Fekete Sándor (főszerkesztő)
Kiss Daniel (felelős szerkesztő)
Graholy Éva (a szerkesztőbizottság titkára)

Szerkesztőbizottság

Szabó-Tóth Kinga (Miskolci Egyetem)
Horváth Zita (Miskolci Egyetem)
Kotics József (Miskolci Egyetem)
Nyíró Miklós (Miskolci Egyetem)
Czibere Ibolya (Debreceni Egyetem)
Loncsák Noémi (Debreceni Egyetem)
Glied Viktor (Pécsi Tudományegyetem)

Ewelina Kancik-Kołtun (Uniwersytet
Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
Tomáš Dvorský (Univerzita Pavla Jozefa
Šafárika v Košiciach)
Lukáš Jakobovič (Univerzita Pavla Jozefa
Šafárika v Košiciach)
Peter Dubóczy (Univerzita Pavla Jozefa
Šafárika v Košiciach)

Kiadó

Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Alkalmazott Társadalomtudományok
Intézete

A szerkesztőség címe:

Miskolci Egyetem BTK
Alkalmazott Társadalomtudományok
Intézete
3515 Miskolc-Egyetemváros
Telefon: (46) – 565111/21-84
E-mail: btk.atti@uni-miskolc.hu

ISSN 2062-204X

A lap megrendelhető a szerkesztőség címén, vagy a megadott email címen.

Tartalom

Elmélkedő

- Fazekas Csaba:** Prohászka Ottokár, mint public intellectual, avagy tekinthetünk-e közszereplőnek egy történelmi személyiséget? 4
- Hegedűsné Veréb Anita:** „Ezért az óráért jöttem” A szent három nap kenotikus mélysége a balthasari teológiában 17
- Krabák Attila Adrián:** A közösségi coach, mint újszerű szereplő a társadalmi felzárkózás elősegítésében? 31
- Szabó-Tóth Kinga:** Az élet első ezer napja és a korai intervenció programok jelentősége biopszichoszociális keretrendszerben 61

Kitekintő

- Fodor Tamás Albert:** A tanácsdemokrácia elmélete Anton Pannekoek gondolkodásában – Kritika, alternatíva és gyakorlati koncepció 71
- Rabócz Vivien – Fonó Szabolcs:** A 20. század történelmének hatása a kelet-közép-európai kereszténydemokrácia sajátosságaira 89
- Takács Máté János:** Az Amerikai Egyesült Államok és Izrael Iránnal vívott háborújának előzményei a perzsa stratégiai örökség tükrében 115
- Udvarvölgyi Zsolt András:** A tanzániai választások margójára 129

Overview

- Ermidi Argiro Maria:** Water Security in a Changing World: A Case Study of Central and Eastern Europe 140
- Kenaan Arij:** The Role of International Bodies in Solving Conflicts in the Middle East 166
- Sergej Sinicyn – Mária Denciová – Gabriel Eštok:** An informational narrative on Slovakia's energy dependence on Russian gas 189

Recenzió

- Kiss Daniel:** Napjaink diktatúráinak logikájáról Anne Applebaum: Autokrácia Rt. 208

Takács Máté János

Az Amerikai Egyesült Államok és Izrael Iránnal vívott háborújának előzményei a perzsa stratégiai örökség tükrében

<https://doi.org/10.32966/szellem.2026.007>

Absztrakt

A tanulmány az Amerikai Egyesült Államok és Izrael Iránnal vívott 2026-os háborújának előzményeit térképezi fel, kiemelt figyelemmel a perzsa állam eszkalálódó gazdasági és stratégiai kihívásaira, amelyek jelen elemzés szerint annak stratégiai gondolkodásából, illetve a nemzetközi rendszerbe való integrációjának több szempontból is korlátozott lehetőségéből fakadnak. A sokezer éves perzsa civilizáció és az általa tanúsított történelmi korokon átívelő reziliencia jelenlegi iterációja egy olyan többdimenziós nemzetközi szereplő, amely önnön megfogalmazása szerint egyszerre nemzetállam és forradalmi bázis, magát egyszerre vallja univerzálisan iszlámnak, de emellett síitának és etno-kulturálisan perzsának is. Identitásának eddig szintézisre nem hozott, egymással potenciálisan ellentmondásba kerülő pólusai miatt, Irán számára állandó kihívás olyan stratégiai célok megfogalmazása, amelyek elérésére tett törekvései egymást nem akadályozzák. Ugyanakkor az Irán jelentette nemzetközi kihívás, illetve a nemzetközi rendszer által a perzsa állam számára jelentett kihívás, meglátásom szerint az ország nemzetközi történelmében visszatérő mintázatok feltérképezésével hozzájárul ahhoz, hogy a jelenlegi háború előzményeit, majd egy következő tanulmányban esetleg magát a konfliktust is, a perzsa stratégiai örökség horizontján tudjuk értelmezni.

Kulcsszavak: Irán, perzsa állam, síita állam, USA, Izrael, perzsa stratégiai örökség, tüntetés.

I. Bevezetés

Jelen elemzésben a 2025 decemberében kirobbant iráni tüntetéshullámok okozta válsághelyzet mélyszerkezetét igyekszem bemutatni, amely a 2026. február végén kezdődő háború közvetlen előzményeként is értelmezhető. Az elemzés kitér azokra a strukturális okokra is, amelyek a perzsa állam gazdasági nehézségeinek és nemzetközi konfliktusainak hátterében állnak. Meglátásom szerint a szóban forgó konfliktusok jelentős része túlmutat a gazdasági, illetve

a nemzetközi erőegyensúlyt érintő kérdéseken, minthogy ezek gyökerei a perzsa állam történelmileg kialakult stratégiai gondolkodása és nemzetközi környezete közötti ellentmondásokban azonosíthatók.

II. Az iráni tüntetэшullám

László Dávid elemző megállapította, hogy a 2025 decemberében kirobbanó, az 1979-es forradalom óta nem látott mértékű iráni tüntetэшullámot az iráni riál (IRR) zuhanása okozta, minthogy akkori feketepiaci árfolyam szerint 1 USD megközelítőleg 1,5 millió IRR értéket képviselt (László 2026). Irán régóta fennálló gazdasági nehézségeit Samridhi Vij szerint három, egymással szorosan összefüggő gyökérforrás okozza (Vij 2025):

- A nemzetközi szankciók.
- Irán gazdaságának szerkezeti függősége az alternatív pénzügyi eszközökkel realizált exporttól/ olajexporttól.
- Az iráni atomprogram költségvetési igényei. Amelynek humánerőforrásait és tárgyi kapacitásait Vij elemzése óta a 12 napos háború számottevően visszavetette (Britannica: Israel-Iran Conflict).

Minthogy Iránt nemzetközi kereskedelmi szankciók sújtják, a pénzpiaca ki van tiltva a nemzetközi kereskedelem olyan kommunikációs rendszereiből, mint a SWIFT. Következésképpen az ország „legális úton” nehezen tud kereskedni, valamint külföldi devizatartalékokat sem tud felhalmozni, ami azonban szükséges volna többek között a jelentősebb nemzetközi kölcsönök felvételéhez. Ebben a helyzetben Irán a költségvetési hiány fedezésére pénznyomtatással válaszolt, amely a riál hiperinflációját okozta (Vij 2025). Az infláció mértéke 2026-ra 40% feletti lett: 41% – 42,5% (Vij 2025; László 2026).

Természetesen Irán képes arra, hogy fedőcégeken és alternatív (nem nyugati) fizetésimechanizmusokon keresztül külkereskedelmet realizáljon (Vij 2025). Fő partnerei között találjuk a Kínai Népköztársaságot, Indiát, Pakisztánt és Örményországot, ahová akár évi 13,2 milliárd USD értékben is exportál (OEC 2023), de az így befolyó profit döntő részét a perzsa állam hajlamos nem saját gazdasági alapjának stabilizációjába, hanem a rezsim túlélése szempontjából

kritikus fontosságúnak ítélte, de rendkívül költséges atomprogramba forgatni (Vij 2025).

Az irániak vásárlóereje az infláció hatására csökkent (tekintve, hogy kevesebbet ér a pénzük) és milliók szembesültek számottevő megélhetési gondokkal (Vij 2025). Elsőként a teheráni bazár kereskedői zárták be üzleteiket és kezdtek tiltakozni. Ehhez a csoporthoz csatlakoztak később a diákok, majd pedig a szélesebb tömegek (László 2026). A teheráni bazár kereskedőinek elégedettsége kiemelt rendszerstabilitási tényező a modern perzsa történelemben, minthogy tiltakozásuk már az 1905–1911-es konstitucionalista forradalomban is az események egyik motorja volt (Rostoványi 2011:56), valamint a Mohamed Réza sah „fehér forradalmával” szembeni ellenállás egyik okát pont a bazári kereskedők igényeinek figyelembe nem vétele, új gazdasági rendszerbe való be nem integrálása szolgáltatta (Rostoványi 2011:156).

2025 decemberében, a gazdasági okokból kezdődő tüntetések hamar rendszerellenes tiltakozásba csaptak át. Bár az 1979 előtti monarchista jelképek dokumentáltan feltűntek a demonstrációk során, a GAMAAN felmérése szerint az irániak többsége valamilyen (egységes koncepció nélküli) demokratikus reformot szeretett volna. Az USA-ban élő Réza Pahlavi herceg, állítása szerint szívesen vállalt volna közvetítő szerepet egy „demokratikus átmenetben”, de nem kíván uralkodni. Tekintettel arra, hogy a jelenleg 66 éves herceg kényelmes, nyugodt életet él, ez a kijelentése megalapozottnak tűnik (László 2026).

III. A rezsim válasza

Az iráni vezetés engedményekkel, illetve kontrollal válaszolt a tüntetésekre: mindenekelőtt lecserezték a jegybank elnökét, konzultációt ígértek a kereskedőkkel, a lakosság számára pedig 4 hónapon keresztül, havi 10 milliós riálos vásárlási utalványt biztosítottak. Ennek reálértéke egy nagyobb kiszerezésű olaj ára a boltban (László 2026).

Ezzel párhuzamosan már a tüntetéshullám elejétől voltak források, amelyek éleslőszer használatára hivatkoztak, valamint a rezsim nyíltan kilátásba helyezte a halálbüntetést a zavargók, illetve a zavargások támogatói számára. Ez rövid úton kiegészült az internet és a telekommunikációs hálózatok, valamint

több helyen az áram lekapcsolásával is. László Dávid, az *Oeconomus* elemzője összesítésében kiemeli, hogy az egymástól függetlenül kikerült képek és jelentések megerősítették a halálos erő alkalmazását a rezsim részéről, de az áldozatok számának tekintetében a források beszámolóí között nagy a szórás (László 2026):

- A brit székhelyű *Iran International* 12 ezer halottról számolt be.
- A szintén brit székhelyű, de saját bevallása szerint a perzsa államban újságírókat foglalkoztató *Iran Wire* beszámolója 6000 áldozatot tételezett. Állításuk szerint felhívták a teheráni kórházakat a regisztrált halottak számáról érdeklődve, majd azt átlagolták, felszorozták, és így kaptak egy 900–1000 fős értéket. Ezt a többi városra arányosították, így jött ki a 6000 fő.
- A *New York Times* 3000, míg a *Reuters* 2000 főről számolt be, tegyük hozzá, hogy állítása szerint mindkét hírcsatorna a saját iráni forrásai alapján közölte az értéket.
- A *Human Rights Watch* helyi aktivistái saját bevallásuk szerint 2615 áldozatot „tudtak megerősíteni.”
- Az ENSZ emberjogi biztosa, exkluzív ENSZ források alapján néhány száz halottról beszélt.

Összehasonlításképpen talán érdemes megemlíteni, hogy a 2019-es tüntetéshullám áldozatai 1500 főre tehetőek. Ekkor a 200–300%-al megemelkedett üzemanyagárak ellen tüntettek az irániak.

IV. Irán érdekei és céljai

Az Iráni Iszlám Köztársaság azonnali érdeke a rendszer társadalmi és gazdasági alapjának helyreállítása lett volna, ugyanis az állam intézményrendszere és ideológiája fennmaradása szempontjából ez a társadalomelmélet szerint létfeltétel (Lin 2012:57–58). Klaus Von Dohnanyi, Helmut Kohl egykori politikai tanácsadója felhívja a figyelmet arra, hogy megmaradásuk érdekében sem a demokratikus, sem pedig az autokratikus kormányzatok nem tudnak teljes mértékben függetlenedni népeik véleményétől, akarától (Von Dohnanyi 2022:130). Amennyiben azt figyelmen kívül hagyják, akkor gyakorlatilag a rendszer jellegének függvényében

megágyaznak saját demokratikus leváltásuknak, vagy az ellenük irányuló forradalomnak. Egy nyugati értelemben vett demokratikus rendszerben a politikusokat a nép nagy gyakorisággal leváltja, ha és amennyiben nem elégedett az életszínvonal alakulásával. Az autoriter rezsimekben pedig a nép előbb-utóbb fellázad, és akár forradalmi keretek között is szembeszáll vezetésével, ha az ingerküszöbét meghaladó gazdasági nehézségekkel szembesül.

Az ismertetett összefüggés alól egy állam csupán akkor mentesül, amennyiben számottevő kontrollt gyakorol a társadalmi élet különböző szegmensei felett, külföldi beavatkozástól pedig nem kell tartania. Ez a helyzet például az állami ellenőrzés átfogóan megszervezett formái, a biztonsági erők elsőpró ereje, valamint a külföldi beavatkozás ellen védő nukleáris képesség miatt a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban áll fenn (Roy 2017:3–4). Az Iráni Iszlám Köztársaságban azonban más a helyzet. Az ország nem rendelkezik nukleáris fegyverekkel, így nincsenek garanciái a külföldi beavatkozás ellen, valamint a tiltakozáshullámokból is látszik, hogy a politikai rendszer társadalom felett gyakorolt befolyása messze nem abszolút. Következésképpen a társadalmi-gazdasági alap helyreállítása irányába tett törekvés lett volna az iráni vezetés szempontjából kívülről leglogikusabbnak tűnő lépés.

Samriddhi Vij szerint a perzsa állam számára kiemelten fontos volna visszatérni az Átfogó Közös Cselekvési Tervhez, illetve visszacsábítani oda a 2018-ban abból kivonuló USA-t (Vij 2025). Ezt az iráni atomprogram átláthatóvá, ellenőrizhetővé tételére és bizonyos nemzetközi szankciók feloldására irányuló megállapodást 2015-ben a második Obama-adminisztráció ütötte nyélbe az USA, Irán és a világ vezető hatalmai között. A megállapodás republikánus oldalról éles bírálatokat kapott, mondván, hogy túlságosan engedékeny a perzsa állammal szemben. 2018-ban az első Trump-adminisztráció ki is vonult belőle, majd 2019-ben maga Irán is (Britannica: Joint Comprehensive Plan of Action). Vij másik javaslata a Pénzügyi Akciócsoport (FATF) feltételrendszerének való nagyobb megfelelés, hiszen így Irán sokkal nagyobb mozgástérrel kapcsolódhatna be a nemzetközi kereskedelembe, illetve érdemi devizataralékokat is felhalmozhatna. Vij szerint Irán visszatérése a cselekvési terv feltételei közé lehetővé tenné a számára azt, hogy bevételeit a rendkívül költséges atomprogram helyett a társadalom gazdasági alapjának konszolidációjába forgassa, valamint az átfogóbb világ gazdasági integráció nem

csupán élénkítené a perzsa gazdaságot, de jelentősen javítaná Irán esélyeit arra is, hogy hozzáférhessen a külföldön befagyasztott 100 milliárd USD értékű vagyonához (Vij 2025).

Ugyanakkor Iránnak nyomós okai voltak arra, hogy nem a fentebb említett lehetőségekben kereste a helyzet megoldását. Ami az atomprogramot illeti, Irán ezt kritikus prioritásként kezeli. (A perzsa állam stratégiai céljait lentebb még tárgyalom.) A világgazdaságba való átfogóbb integrációra pedig azért sem törekszik, mert az ország gazdasági, politikai és katonai szektorát vezető Iszlám Forradalmi Gárda ellenőrzése alatt tartja az alternatív fizetési mechanizmusokon keresztül realizált kereskedelmet. Következésképpen az országot kormányzó erőknél nem áll sem stratégiai, sem pedig anyagi érdekében a kereskedelmi folyamatoknak a nemzetközi nyilvánosság számára is átláthatóvá tétele, vagy a gazdasági erőközpontok diverzifikációja. Ezzel együtt Iránt az is távol tartja a Pénzügyi Akciócsoport (FATF) feltételrendszerétől (amely a világgazdaságba való átfogóbb integrációjának belépője volna), hogy ez a nemzetközi megegyezés zéró toleranciát alkalmaz az általa terrorszervezetnek minősített csoportok finanszírozását illetően (Vij 2025). Így a perzsa államnak le kellene mondania aszimmetrikus erőkvivetési képességének tartóoszlopáról, az Ellenállás Tengelyének keretében működő proxy-hálózatáról (Britannica: The Axis of Resistance).

V. Az iráni stratégia genezise

Ugyanakkor az elmondottak fényében adja magát a kérdés, hogy a perzsa állam miért a leírtakkal ellentétes irányban fogalmazza meg stratégiáját? Miért azonosítja kritikus prioritásként azt az atomprogramot, amely érvágással felérő szankciók alatt tartja, ráadásul költséges volta miatt a rezsim társadalmi bázisát is rendre fenyegeti? Amennyiben Irán atomfegyverhez jut, azzal felborulna a Perzsa-öböl érzékeny biztonsági architektúrája, hiszen befolyása óriásira nőne mind a térségben, mind azon túl. A perzsa állam így képessé válna arra, hogy veszélyeztesse Izrael létét, sőt még az USA-ra is nyomást tudna gyakorolni. Következésképpen igen valószínű, hogy rövid úton izraeli-amerikai megelőző csapás célpontjává válna (Kis-Benedek 2018:109). Másrészt Irán atomfegyverhez jutása kiterjedt nukleáris proliferációhoz vezetne a Közel-

Keleten. Többek között a szaúdi koronaherceg Mohamed bin Szalmán, 3 évvel ezelőtt a Fox Newsnak adott interjújában (tehát mondhatni ország-világ előtt) is kinyilvánította, hogy bár országának önmagától nincsenek támadó jellegű nukleáris ambíciói, tekintettel a vonatkozó kockázatokra és esetleges nemzetközi ellenségességre, amennyiben Irán atomfegyverhez jut, úgy Szaúd-Arábiának az alapvető erőegyensúly miatt és biztonsági megfontolásokból is be kell szereznie a sajátját (Al Arabiya English 2023). A nukleáris proliferáció a Közel-Keleten olyan világbiztonsági kockázat, amelyet a nagyhatalmak semmi esetre sem engedhetnek meg, tehát a rezsim, amely ennek előmozdításán dolgozik, saját létét kockáztatja. Miért játszik tehát Irán ilyen veszélyes játékot? Miért nem törekszik a világgazdaságba való átfogóbb beilleszkedés lehetőségének megteremtésére, ha kell belső reformok árán is? Meglátásom szerint e kérdések megválaszolásában segítséget adhat az iráni stratégiai gondolkodás főbb tartóoszlopainak feltérképezése.

J. Matthew McInnis szerint egyes társadalmi-politikai rendszerek döntéshozatalaiban, kihívásokra adott válaszaiban, politikacsinálásában felismerhetők bizonyos mintázatok. Ezek kontextusban való értelmezéséhez eszközöket ad olyan faktorok vizsgálata, mint egy ország történelmi öröksége, a nép körében meghatározó hiedelmek, kollektív tapasztalatok és a döntési modellek. Irán esetében mindenképpen fontos kiindulási pont az a civilizációs identitástudat és reziliencia, amely a perzsa kultúrát évezredek át jellemezte, és amely történelmi sztenderdekhez képest az Iráni Iszlám Köztársaság jelenlegi nemzetközi befolyása elenyésző. A Kr. e. 6. évszázadban felemelkedő Óperzsa/Akhaimenida Birodalom adja a civilizációs és kulturális öntudat alapját. Ezt a Kr. e 330-as években Makedón (Nagy) Sándor legyőzte, majd a perzsák egymást követő külföldi hatalmaknak alávetve éltek. A mintázat abban állt, hogy a hódítók rendre asszimilálódtak, minthogy átvették a perzsa tudományos, kulturális és közigazgatási vívmányokat a hatékony kormányzás és prosperálás érdekében. A perzsa identitás tehát *soft power* eszközökkel maradt fent a történelemben. A perzsa civilizációs vívmányok átvételével emelkedett fel például a Pártus, majd a Szászánida Birodalom is, amelyek Róma és Bizánc riválisai voltak a Nyugat-Eurázsia feletti uralomért. A zoroasztriánus Szászánida Birodalmat a Kr.u. 7. században hódították meg az arabok, ekkor kezdődött az iszlámra való áttérés folyamata. Történelmi léptékben nem telt el sok idő, és 750-től az Abbászida Kalifátus is átvette a perzsa civilizációs

vívmányokat, majd a 10. századtól a 15. századig lezajló türk és mongol hódítások is ugyanezt az eljárást követték (McInnis 2015:1–2). 1501-ben felemelkedett a térségben egy hosszú idő után ismét perzsa irányítás alatt álló entitás, a Szafavida Birodalom, amely még az Oszmán Birodalomnak is méltó ellenfele volt. A szafavidák idején zajlott le többek között Perzsia síta iszlámra való áttérése is. A szafavidákát a 18. században, az el-perzsásodott türk kádzsárok győzték le (McInnis 2015:2). Az ő uralmuk alatt történt, hogy az ipari forradalom vívmányaival rendelkező oroszok és britek, „nagy játszójuk” keretében befolyási és ellenőrzési övezetekre osztották Perzsiát, középen a szűk mozgástérrel rendelkező, e külföldi hatalmak felé eladósodott, valamint velük szemben a végletekig kiszolgáltatott kádzsár vezetéssel (Rostoványi 2011:57). Brit támogatással ezt a kádzsár-dinasztiát trónfosztotta Réza kán, majd 1926-tól megalapította a Pahlavi dinasztiát (Rostoványi 2011:82), amelyet aztán 1979-ben az Iráni Iszlám forradalom elűzött (Rostoványi 2011:196).

A megvizsgált történelmi dinamikák következtében McInnis megállapítja, hogy Iránt és az iráni vezetést jellemzi a civilizációs nagyság megalapozott tudata. A meggyőződés, hogy a Közel-Keleten, illetve a Kaukázusban a perzsa államot történelmileg vezető szerep illeti meg, hiszen ez hagyományosan így is volt. Az ország a Kaszpi-tengertől Délre, a Perzsa-öböltől és az Ománi-öböltől Északra helyezkedik el, tehát a kereskedelmi útvonalak miatt, történelmileg, aki Perzsiát uralta, uralta Nyugat-Euráziát is (McInnis 2015:3). Ebből következik például az, hogy Teheránnak ma sem kell túl nagy hatótávolságban tengeri erőt projektálnia ahhoz, hogy a nemzetközi kereskedelemben fennakadásokat okozzon. Emiatt az USA és más hatalmak haditengerészeti egységeket állomásoztatnak a térségben, amelytől Irán eredendően fenyegetve érzi magát (McInnis 2015:4).

Ehhez a civilizációs ön- és küldetésstudathoz hozzáadódik az a bizalmatlanság és fenyegetettségérzet, amelyet a perzsa állam az elmúlt két évszázad negatív tapasztalati nyomán a Nyugattal és Oroszországgal szemben kialakított (McInnis 2015:2). A bizonytalanság fennáll közvetlen szomszédai felé is, tekintve, hogy Irán perzsa, vallása pedig síta. Következésképpen etno-kulturális szolidaritásra nem számíthat szomszédaitól. Ez a politikai pszichológiában ostrompszichózisnak nevezett állapot kialakulásának állandó kockázatát hordozza, hiszen Irán túl nagy ahhoz, hogy a világ vezető hatalmai és szomszédai figyelmen kívül hagyják őt, de túl gyenge ahhoz, hogy *hard power*

eszközökkel elrettentse őket. Következésképp Irán stratégiai izolációja a percipiált gyengeségével párosulva önvédelmi, valamint erőkitvétési kényszerhelyzet elé állítja, ezzel pedig vezetésnek a döntéshozatali folyamataiban számolni kell (Pahlavi – Quellet 2020:95–96). A perzsa állam erre a kényszerhelyzetre igyekszik válaszolni az atomprogram erőltetésével, valamint kiterjedt proxy-hálózatával.

A perzsa civilizáció történelmében a *soft power* eszköze mindig is kritikus fontosságúnak bizonyult, így a perzsa stratégiai kultúra szerves részét képezi. Ahogyan a perzsa misztikus és költő, Rümī fogalmazott: „*Ne a hangodat emeld fel, hanem szavaid minőségét. Hiszen a virágokat az eső növeszti, nem a mennydörgés.*” (Pahlavi – Quellet 2020:95) Ebből következik, hogy Irán a 2020-as évek elejére 6 nemzetközi televíziós, és 30 műholdasan, illetve rövid hullámhosszon fogható rádiócsatornát üzemeltetett, több mint 30 nyelven: Többek között angolul, németül, héberül, spanyolul, arabul, franciául, olaszul, oroszul, bosnyákul és kurd nyelveken is. Ezekon olyan tartalmakat sugároz, amelyben önmagát a Nyugattal, illetve annak imperializmusával dacoló iszlám bajnokaként azonosítja (Pahlavi – Quellet 2020:98–99). Irán a számára kedvezőtlen erőviszonyok miatt aszimmetrikus harcmodort folytat, tehát az Iráni Iszlám Forradalmi Gárda által irányított, a vonatkozó iráni minisztériumok és kutatóintézetek szakmai, illetve anyagi támogatásával kifejtett széleskörű propagandatevékenység, a saját lakosságát és a nemzetközi közönséget is célzó psyops műveletek mellett (Pahlavi – Quellet 2020:96–97) fenntart egy politikai-katonai proxy-hálózatot is, az „Ellenállás Tengelyét.” Ebbe többek között olyan szervezetek és milíciák tartoznak, mint a Hezbollah, a jemeni húszik, a Hamász, vagy a Népi Front Palesztina Felszabadításáért szervezetből kiváló Főparancsnokság és a Palesztin Iszlám Dzsihád (Pollack 2020:1; Britannica: The Axis of Resistance; McInnis 2015:4) Minthogy Irán gazdasági és katonai lehetőségei ellenfelei képességeinél korlátozottabbak, számára anyagilag célszerűbb alacsony, illetve változó intenzitású konfliktusok hosszútávú fenntartása, időszakos eszkalációja (Pollack 2020:1).

VI. Az iráni stratégiai gondolkodás eddig szintézisre nem hozott ellentmondásai

Amennyiben a stratégia, többek között az önpercepció függvényében beazonosított célok összekötését jelenti az elérésükhöz szükséges, illetve rendelkezésre álló eszközökkel (The White House 2025:1), akkor Irán stratégiai vonalvezetésében szintézisre még nem hozott ellentmondásokat fedezhetünk fel. Ez abban nyilvánul meg, hogy saját identitása megfogalmazásakor olyan minőségeket vindikál, amelyek egymással potenciálisan ellentmondásba feszülhetnek. Így fennáll a veszélye olyan, egymással ellentétes irányú célok megfogalmazásának, amelyeknek az elérésére tett erőfeszítések egymást gyengítő hatást fejthetnek ki.

Irán identitását tekintve perzsa, ami egy partikuláris etno-kulturális identitás, iszlám, ami azonban egy univerzális identitás. Az 1979-es forradalom is hangsúlyozta, hogy „*nem szunnizmus, nem síitizmus, hanem iszlám forradalom.*” (Rostoványi 2011:198) Ugyanakkor síita, ami iszlám volta ellenére mégsem szunnita. Forradalmi, ami szintén univerzális minőség, de Irán a perzsa nemzetállam is, következésképpen partikuláris nemzeti érdekei vannak (McInnis 2015:4).

Ezek az ellentmondások lecsapódnak a perzsa állam nemzetközi működésében is, és így fennáll annak a kockázata, hogy deklarált identitásának szintézisre nem hozott elemei, illetve a következésképpen egymás hatásait szabotáló cselekedetei gyengítik az iráni társadalmi-politikai rendszert. Irán a síita iszlám védelmezőjeként/vezetőjeként információs és proxy-hálózatán keresztül kiterjeszti befolyását a MENA síita közösségeire, azokkal kapcsolatot létesít. Ezzel azonban azt éri el, hogy a szunnita vezetésű, de síita lakosságot is tartalmazó államok veszélyforrásként tekintenek rá, ami akadályozza azon törekvését, hogy az iszlám világ vezetője legyen, valamint gazdag ellenségeket is szerez (McInnis 2015:4).

Ugyanakkor az iszlám forradalom forradalmi jellegébe kódolva van, hogy Irán államhatárain túl is hatást kívánjon kifejteni. A síita állam ezért is támogató milíciákat, valamint forradalmi alapon, némiképp marxista logika szerint kritikát fogalmaz meg az USA vezette (bár napjainkra egyre inkább átrendeződő) nemzetközi rendszer ellen, minthogy olvasatában e rendszer

imperialista és elnyomó. Az iszlám világ bajnokaként azonosított identitása, illetve az USA rendszerének kritikája a palesztin-ügy felkarolására sarkallja a perzsa államot, következképp Irán nyíltan anti-cionista érzületet és retorikát táplál, valamint Izrael-ellenes milíciákat támogat (McInnis 2015:4). Ez a forradalmi jellegű nemzetközi szerepvállalás azonban ütközik az iráni nemzetállam érdekeivel, amelynek mindenekelőtt saját társadalmi, gazdasági alapjának helyreállítása és megerősítése lenne vitális nemzeti érdeke, amelyet a világ vezető hatalmaival való nagyobb együttműködés, valamint a globális gazdaságba való átfogóbb integráció útján kísérhetnek meg elérni. Ehhez azonban visszább kéne fognia Nyugat-ellenes és anti-cionista retorikáját, átláthatóvá kellene tennie atomprogramját, valamint jelentősen le kellene építenie proxy-hálózatát. A tárgyalatok alapján azonban látszik, hogy ezek a lépések kikezdenék azokat az alapvetéseket, amelyek mentén az Iráni Iszlám Köztársaság önmagát jelenleg megfogalmazza. Viszont ezek fenntartása láthatóan olyan feszültségekkel, ellentmondásokkal jár, egy Iránnal szemben bizalmatlan nemzetközi rendszerben, amelyek súlya alatt az iráni gazdaság és társadalom szövete megroppanni látszik. Következésképpen a rendszer valamilyen formában való átalakulásának szükségessége, esetleges leváltásának kérdése egyre inkább aktuálissá kezdett válni, már 2026 tavasza előtt is.

VII. Amerikai válasz és következtetések

László Dávid felhívta a figyelmet arra, hogy a tiltakozáshullám kirobbanása után az USA vezetésétől kiszivárgott (kiszivárogtatott) információk szerint többféle lehetőséget is számba vettek, úgy katonai csapásokat, mint pszichológiai, vagy kiberhadviselést, amilyen például műholdas internet biztosítása a tiltakozóknak. László kiemelte, hogy meg nem erősített sajtóhírek szerint a térség arab államai kezdetben önmérsékletet kértek az USA-tól, illetve azt, hogy várja ki az iráni rezsim további gyengülését mielőtt erővel beavatkozna. Trump plusz 25%-os vámot is kilátásba helyezett minden olyan ország számára, amelyik Iránnal kereskedik. A tizenkét napos háború óta ugyan az USA kivonta repülőgéphordozóit a térségből (László 2026), de 2026. január 28-án Donald Trump elnök saját közösségimédia-platformján bejelentette, hogy a

USS Abraham Lincoln repülőgéphordozó anyahajó vezetésével hadiflottát küld Irán partjaihoz. Trump bejegyzése szerint a flotta nagyobb volt, mint amelyik Venezuela ellen vonult fel, illetve erőszakot helyezett kilátásba amennyiben Irán nem hajlandó „tárgyalóasztalhoz ülni.” (Trump 2026)

Ezek voltak az Amerikai Egyesült Államok és Izrael Irán elleni 2026-os háborújának előzményei. Az iráni rezsim túlélésének valószínűsége jelenleg megkérdőjeleződik, ennek esélyeit meglátásom szerint a külföldi szárazföldi beavatkozás bekövetkezése vagy elmaradása dönti majd el, illetve az, hogy a perzsa állam biztonsági szervezetei kellőképpen hűségesnek bizonyulnak-e a rendszerhez, illetve szükség esetén ezek a szervek együttesen (a már említett Észak-Korea mintájára) erősebbnek bizonyulnak-e a belső és külső fenyegetésnél.

Irodalom

- Al Arabiya English (2023): Saudi Crown Prince Interview with Fox News. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=w0Nxl44yBDM> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Britannica (d.n.): Axis of Resistance. Online: <https://www.britannica.com/topic/Axis-of-Resistance> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Britannica (d.n.): Israel-Iran Conflict. Online: <https://www.britannica.com/event/Israel-Iran-conflict> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Britannica (d.n.): Joint Comprehensive Plan of Action. Online: <https://www.britannica.com/topic/Joint-Comprehensive-Plan-of-Action> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Kis-Benedek József (2018): *Katonai Biztonság Marokkótól Iránig*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- László Dávid (2026): Inflációtól a vérfürdőig. Az iráni tüntetések háttere. *Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány*, 2026.01.16. Online: <https://www.oeconomus.hu/irasok/inflaciotol-a-verfurdoig-az-irani-tuntetesek-hattere/> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Lin, Yifu Justin (2012): *Demystifying the Chinese Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McInnis, J. Matthew (2015): *Iran's Strategic Thinking: Origins and Evolution*. s.l.: American Enterprise Institute.
- OECD (2023): Iran's Export Destinations. *Observatory of Economic Complexity*, 2023. Online: <https://oec.world/en/profile/country/irn> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Pahlavi, Pierre – Quellet, Eric (2020): Iran. *Journal of Strategic Security*, 13(2):94–106. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.13.2.1796>
- Pollack, Kenneth M. (2020): *The Evolution of the Revolution. The Changing Nature of Iran's Axis of Resistance*. s.l.: American Enterprise Institute.
- Rostoványi Zsolt (2011): *A Közel-Kelet története*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Roy, Denny (2017): *Misunderstanding North-Korea*. s.l.: East-West Center.
- The White House 2025: *The White House: National Security Strategy of the United States of America. November 2025*. Online: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (Letöltés: 2026.01.30.).
- Trump, Donald J. (2026): A massive Armada is heading to Iran... *Truth Social*, 2026.01.28. Online: <https://truthsocial.com/@realDonaldTrump/posts/115972658725010644> (Letöltés: 2026.01.30.).

Vij, Samriddhi (2025): From Resistance to Recovery. The Iranian Economy's Fight to Survive. *ORF Middle East*, 2025.07.18. Online: <https://orfme.org/expert-speak/from-resistance-to-recovery-the-iranian-economys-fight-to-survive/> (Letöltés: 2026.01.30.).

Von Dohnanyi, Klaus (2022): *Nemzeti érdekek. Útmutatás a német és az európai politika számára a globális átalakulások korában*. Budapest: Habsburg Ottó Alapítvány.